

ДАГ РУДНИГИНДЕ

Бурунгу Кара-Даш лагларынның муң-муң чылдарда чыгарып шыгача келген унелиг эртинеси болур даг-дүгү хая-лаштап аймак чымырды. Баштай хол-биле чып эгелдизинен бээр ам 27 чыл эртен. Амгы уеде даг рудниги — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттын долузу-биле механизастаттыгана өч чугула, удуг бүдүрүлгези. Ында немец Арно Улаанов, татар Иван Мухалов, дыгак Геннадий Савин, хакас Анна Тараканова, украиня Василий Андрушук, белорус Андрей Кадульч, орус Владимир Кузнецов, тыва Валентин Саял болгаш өске-даа нацияның төлөөлери 425 кижи, чагыч неңи төлдери дег, бот-боттарын деткижил, аразында эң-найралдыг ажылдап турар. Даг-жылдарың бөгүтү ажыл-херектерин, шиптирлетимейи турар айтырларың дараазында чүүлдерден көмүч ташыгар салар.

1. ХӨН ЧЫЛДАРДА ЧЕТЧИР

Ак-Довурактын дааның дүгүнү курлавыры Саял-Тываның барымы талакы куржаанда чыдар. Амгы уеде оң дырандызының узуну хөй кезинде 1-4 мм, чамдык черлерде 50 мм таварышкылар. Каскан черин узуну 2,2 километр, калбаа 1 километр, чадаландыр казып киргенинин ханызы 115 метр чедер берген.

лаар дээрзин геологтарның, эртен ажылдакчыларның кымыл сөөлү шиптирлеткери тодарай бадтынаан — дөш. Красноярскке Си-бирьяның өнүг металл эр-теп-шиңчелел төлөвилел институтуну ону ажылдап кымыл турарын чугаалады.

2. ПЛАННЫН АЖЫРАН

Коллектив бо чылдын эртен айларында күженишиниңин ажылдап, даг руданың дилеп тывар болгаш арыгалап фабриказының үрметкеп сорттар четинче чүдүрүп чедирер планын ажыр күүсеткен. Ады айларның дүргүзүндө бөзүн 57 муң 200 тоннаны артыкна берген. Эңне кол көргүзүг болур күш-ажылдын бүдүрүчүлүгү 6 хуу өскөн, продукцияны бот-уези эртен чылдын ол-ла уезинден 2,6 хуу чингези.

Транкторлар болгаш автотранспорт парктары кыра-чаар материалдарга камна-лап ажылдаан. Дагың чала төсөп бригадалың кижилериниң мергенлиги доктумал бедилди, чамдыклар бүдүмелдериниң чарыгалың бир тонна даг массаыңга ошааштыр 0,022 килограмма чыккан эвэжеткениңиң эки көргүзүг кылдыр санаан. С. Тамониниң ууртканы чамдыкларын бригадалың планын 110,6 хуу күүсеткен.

Онаашкы ажылыңга бер-динген муңакчы ажыл-чыннарың саны өскөн. Оларга чамдыкларын К. Монгуш, С. Саял, С. Бор-жак, чер уттективи В. Ива-нов, экскаватор машинис-тери С. Бурсов, Т. Лопсан, М. Күжүгет, чолаачылар Ч. Ооржак, В. Фурин, Н. Та-ринов, даг дериглериниң септекилдери С. Сысала-нин, А. Исаев болгаш өске-лерин-даа хамаарыштырып болур.

3. ЧАП-ЧАПСАР ЧОК

Дагыларның ажылдап турар черинге чедирерин, чамдык кижилер-биле чуга-лаштырып, муңакчылар-ның чуртунга тыртырып алыр аргыны бээрин директор А. Ф. Улановтан диледивис.

Чедер орук айымыдыг. Даг массаы сөөрткен Бел-А3-тарның инай-бээр ман-нажыры минутала-даа үзү-телбес. Ам таштыг-ла 30 минута болгаш чамдык-рымышын база болур. Се-ремчиледип, дүрген чораш келинер — дөш, чамдык-лар урчактуу начальниги С. Тамонев эдертер кылдыр тусай машинага олуртуп-каны. Дагың кырыңче үн-геш, чүс ажыг метр ханы казып кире берген делдем уургай иштинги бир тала-зында В. Кузнецовтуң экс-каваторун чаныңга докта-дымыс. Дуалакчы В. Зем-цов шеригден халашкан, анаа турмушун, ажылың-хын чоорту тыва берген. Аравыста каш сестер сол-чу четкирленисте-де би-рээзинге 42 тонна даг мас-сазы чүдүрер Бел-А3-7523 марналыг машиналар су-руштур кээп туруп, чола-ачылары Н. Татаринов биле В. Монгуш дүрген ажылда-рынче далаштыра берген. Оон чорутуш, СВШ-250 марналыг чер үттээр ста-нока бердымыс. Ол хун эң-не надыг халарың 32 метр ханы үттеп, чамдыкларын-кыңга белеткээр даалганы алган турда, хенертен үр-емиштин болган. Септеки-лер дораан кээп эдипкен.

— Бригададамыс 23 кижи ажылдап турар. Эмнелген дүрген дуза чедирер эмчи-лерни ышкып, ажылымыс ха-рымысалгыч, мырныңай ча-псапар чок — деп, септеки-лерин бригаданы, ында 30

4. ШИПТИРЛЭЭР АЙТЫРЫГЛАР ХӨЙ

Планың күүсетиниң чур-за даа, четпестер, шиптир-летимейи турар айтыр-ла ам-даа хөй. Ажылды ор-ганнаастарың депшилге-лиг аргазы бот-оруга-ча-лыггае ам-даа кирбэзи, Директорун, экономис-терин чугаалады алгыра, аренада керээнче коллек-тивти шилерин болар бар. Баш удуз белеткел ажылда-ры, өөредилге чорувайи тур-ар.

Дагдан көзүп турар руда-ның аразында боксүрө, пөс аскиндилер, целлофан, демир кесиндилери хөй та-варыкып, даг-дүгүнүң шы-нарын кудуладып турарын-га арыгалакчыларын хо-му-лаары чөптүг. Руднигиң коллективти чүгө ол дөш сөөлүг 6 айларда 22 муң ру-балды чедир албаан.

Руда ал турар черлерже аргыжар, орук багай, Калбаа

дарымы хемчээзи удуз. Фа-бриканың үрметкеп сорт-таар четинче составында 1,9 хуу даг-дүгүн алыр 2 миллион 366 муң тонна руда-ны бээр. Кышпа белет-келди дарый эгелен, частыр бүдүмелдер складтарының чаныңга туская участотуну тургузар гаракты аягытла-га кинерин, контораны бол-гаш олар чүкү чүдүрер ав-томашиналар таражын дол-гандыр херимизини, орукту дескылэри дөш ажил-ла хөй. Администрация, инже-нер-техниктиң ажылдакчы-лар хөй нити организаци-ларын деткичезинге дай-нып, олуттай чоруткан уш-тунуп, дарый хөдөлүр ужу-рут.

5. КАДРЛАР ЧЕДИШПЕС. КАНЧААРЫ?

Бо чылдын коллективтен орус дылдыг, белик мер-генлиг 60 ажылчыннар бол-ган инженер-техниктиң ажылдакчылар ажылың каап. Саял артыңче көжүр чорут-кан. Чылдагаанары аны-буру болган. Чамдык жур-налистерин солунарга би-жиң, Төп телевиденинге көр-

даг-дүгү» комбинаттын, оон чыгарымында бүдүрүлгези даг руднигиниң ууртукчу-лары тыва надрларын ажил-дадыр, өөредир, депшилдер талазы-биле сагыш салып турарын дараазында чикен-тер төдөргай көргүзүр. Александр Монгушту инже-нер-геолог, Даңгычы Хер-текти экскаватор участотуну ээлчег начальниги, Алек-сандр Кууларны участотун инженер-механиги кылдыр томулайан. Даг техникуму дооскан 4 кижиңи ээлчег на-чалыктеринге хурдөп алыр кылдыр чугаалакчыга, боттары чопшээрлээзи. Иоль айыңи сөөлүг хунне-ринге чедир коллективке 36 дээди, 87 ортукмач тех-никтиг билдигиң кижилер турган. Ында ажылдап турар 203 тываларың аразында техника талазы-биле 4 дээди, 27 ортукмач эртемниң кижилер бар болган. Даг улет-пуринге таарыжар билгич чок кижилериңиң алаа хулээп алба-ны бүгүдеге билдигиң бол-гай.

Эртен чылга чедир Ак-Довуракна даг техникуму ажылдап турган. Алаа ком-бинаттын инженер-техник-тиг ажылдакчылары кежээ-

НАЙЫРАЛ, БИЛЧИЛГЕ

ӨГ-БҮЛЕВИС—ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ

Мен бодум Тонуга тө-руттүңген мен. Кыс фами-лиям Таскаракова. Тырткы деп тыва кияи-биле өг-бу-ле туттум. Бодум он уруг-луг ады өг-бүлеге өскөн мен. Уш акым фронтунда ээл келбээн. Ажыг-шүжүтте алыскаш, авамың кара-көзүлүк апарган. Өмө ишти партия ажылдакчызы чоруйн. Ол Сүт-Хөл, Усинск, Таңды районна-га ажылдап турду. Чамдык районнары узуктаан соон-да. Онгага фермазыңга ажылдап турдуус.

Ушкүзү Валентина дөрт уруглуг. Ашаа Борис До-мураанович Тулуш. Олар Хайыраканда чурттап ту-рарлар. Хеймери Бинтор Кызылда шагда, тадыгы Надежда БАЛКЭ Кызыл райкомунуң бирги секретары. Мен оларның-биле на-ды Каа-Хем суурда чурт-тап турар мен.

Бо чурттап илген чыл-дарымыста, ол-60 нация-ның кижиз деп чугаа-даа дынап көрбөз-мен. Кү-дээрим, керим өскө өскө. Мен оларга уругларымга деп мыак мен. Бо билш-пестеп турар байдалдарда интернационалчы өг-бүле-р боттарының улгери-биле найралдыг чурттап болуруң көргүзөр болза эки. Кижиниң надылазын көрбөй, кижиниң, куль-тураның көрө. Кандыг-лаа нацияда багай улус турар, оларның сөзүн нити чоңга хамаарыштырган херээ бар бе?

ЧҮГЕ КӨЖҮП ТУРАРЫ?

Орус чон-биле үр чылдарда калың-ножа ажылдап, чурттап ил-ген болгаш, бодум хуу-и-да аажок хундулээр ки-жи мен. Дүшүрүлгү дирти берген суурлар-ның бирээзи Мейсегейден база орус эш-өрүтүс көжүп чоруп турар. Оон чылдагааны айты-арым. Бир-ле дугаарында, со-циал айтырлар. Уш чыл буржуагар мындыг чугаа дынаан мен:

— Че, амдырал кан-дыг-мыр ноолар?

— Багай. Бир эвес келер чылын совхозка дүжүт чок боор болза, сонгаар көжүп чоруур мен.

Каңдаашкының сал-дарын олар болуп тур-ганаар. Оон инай совхоз директорлары уруглугу солтур. Бо чылды бөзүнүш кижи солдуган. Ба-за бир чылдагааны — кем-херек үлгүлени-шиниң өскөн болбайн аан. Нүгүл-хон чугаа дынап, хат-салгыңа алыскаш, коруп-сеэни-ниш көшкөңнер база бар. Өске талазында ка-дыкшылымың айы-аңгы көшкөңнер бар. Таңды-га шагдан бээр чурттап келген Кононский, Де-нисов, Данилов олар чүгө кадды баксыра-ны-биле көшкөңни би-лир мен.

Баштайгы көшкөңнер хамыкты доолдурганар ол. Совхоз директору турган Кольцовтун ада-нези, дөргү-төредил кө-жүп эгелден. Оларның бирээзи Кызылда катап көжүп келген дээр-дир. Ажылды шыдапс деп турда-ла, ону партия рай-комунуң бирги секретары Ю. К. Губарев ышчар кылган. Эртен чылын оон ийн хааржак ак, дөрт хире хааржак кы-зыл арганы өккөп са-дылааның чон билер. Мындыг кижи ажыл-агынның сегидерин бирги черге салбайн, бодунуң ажымын харал турар боорга, чоңуну хөңүк калып турбайн канчаар. Шак мындыг кижилер чо-руй-лаа барза, хоумул турбас. Чогуң борта тө-руттүңген. Тываны тө-релзинген орус чон хөй болуп турарыңа мен чоргаардым мен.

Адыбай МИЖИТ-ООЛ.

Надежда ТЫРТЫК.

«ТЫВАДАН ЧОРБАС БИС»

Бистия Сүт-Хөл райоңа чоокта чаа келген Генна-дий Павлович Есен-чук биле Галина Алек-сандровна Казацьева олар-ның өг-бүлөзи-биле таны-жыч чугаалашкан мен. Ба-рык-ла үжөң чыл ажыг Тывага чурттап келген бо өг-бүлениң ирайкы райоңга ажылдап чедип келгени со-лум. Тывалар-биле най-ралдык олар демдегеди-лер. Калы-кожа чурттап келген чоңуну хундулээчел-дин база чугаалап ордулар.

Сүт-Хөлге болган бо-лущушунарың национал үндөениң болган дээрзи шын эвес деп, олар база башын билеп турар болду. Орус чоңуну үнүп чоңунар дөз кыйгы черле дына-ваан бис деп, олар бады-калылар. Боттарының эки

туразы-биле «чагай» амы-дырал суруп чоруткан улус дугайында хөй чугаа үн-дүрген херээ чок деп санап турарлар.

— Тывадан чорбас бис. Бо черини агаар-бойдуу онзагай, каас-чараш, биске таарышкан, тыва чон биске эргим, чок төрөл дег бол-ган,—деп, олар чагыс үн чугааладылар.

Галина Александровна тыва дылды багай эвес би-лир. Ол Кызыл-Арыг шко-лазынга өөринип турган. Тыва уруглар-биле чагың-дан кады ойнап өскөн. Ки-жи кижиге өнүкү, эш бо-лур болгай. Тывада бай-далды дына хөкүртүп би-жиң турарыңга, тыва чон дег, олар база таарымайың турар болду.

Олар БОРАШ.

МЭЭН САНАЛЫМ

Язы-бүрү чылдагааннар-биле үнүп кээп турар ме-сидежишиниңиң кымыл-даа сеткилени аңгыч. Ылагыга хоочуннары, бистери, ол аажок дүвү-редип турар.

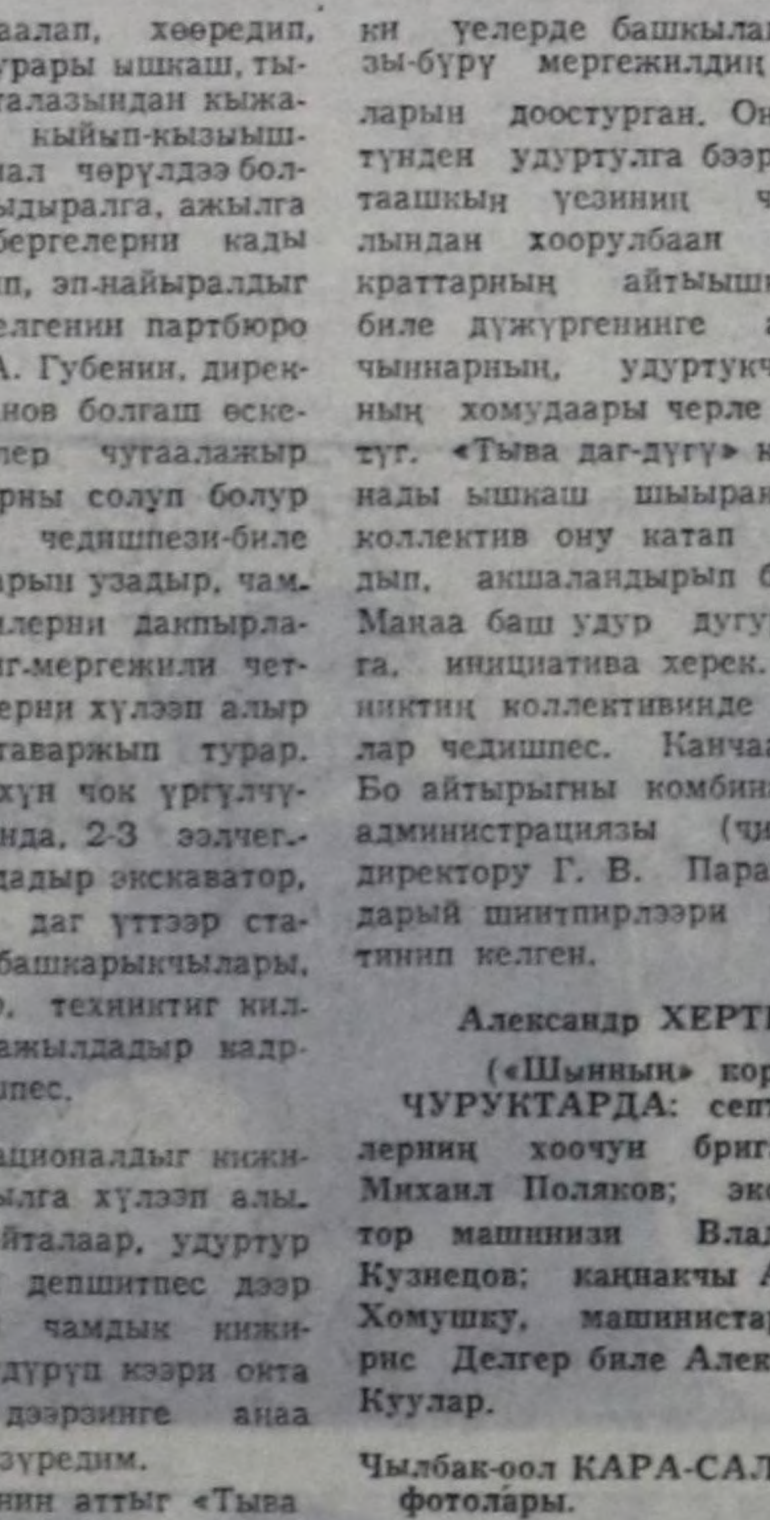
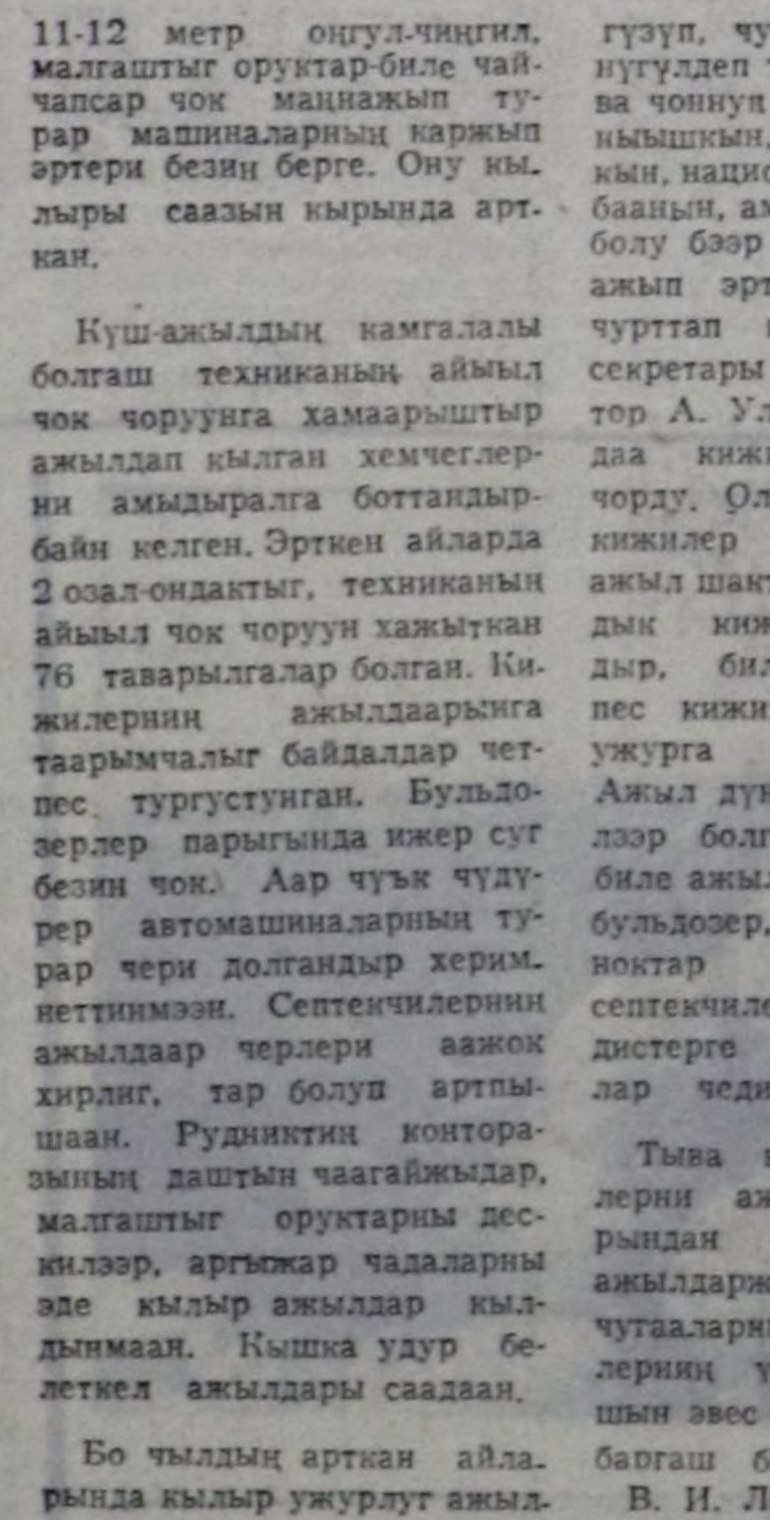
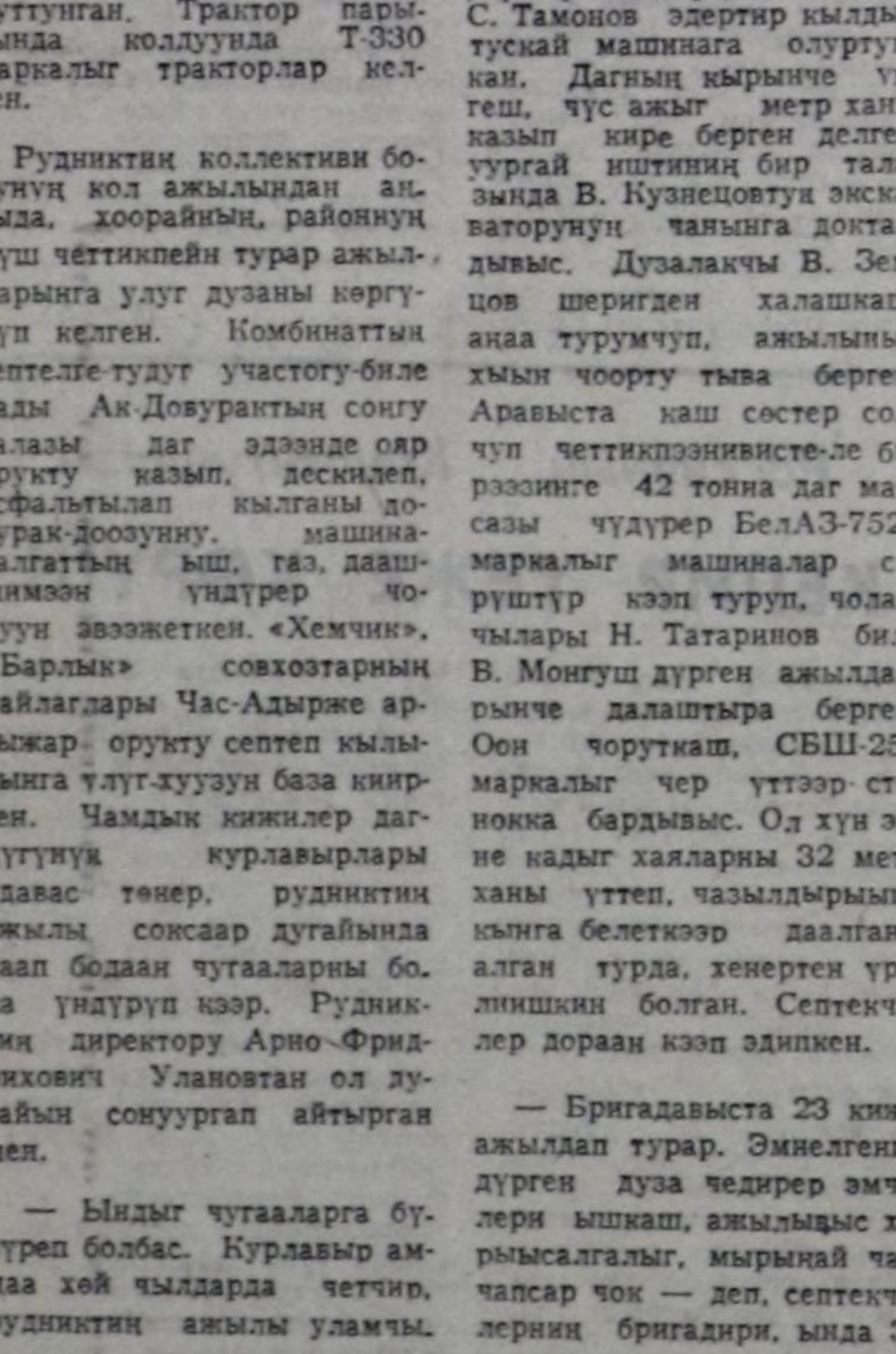
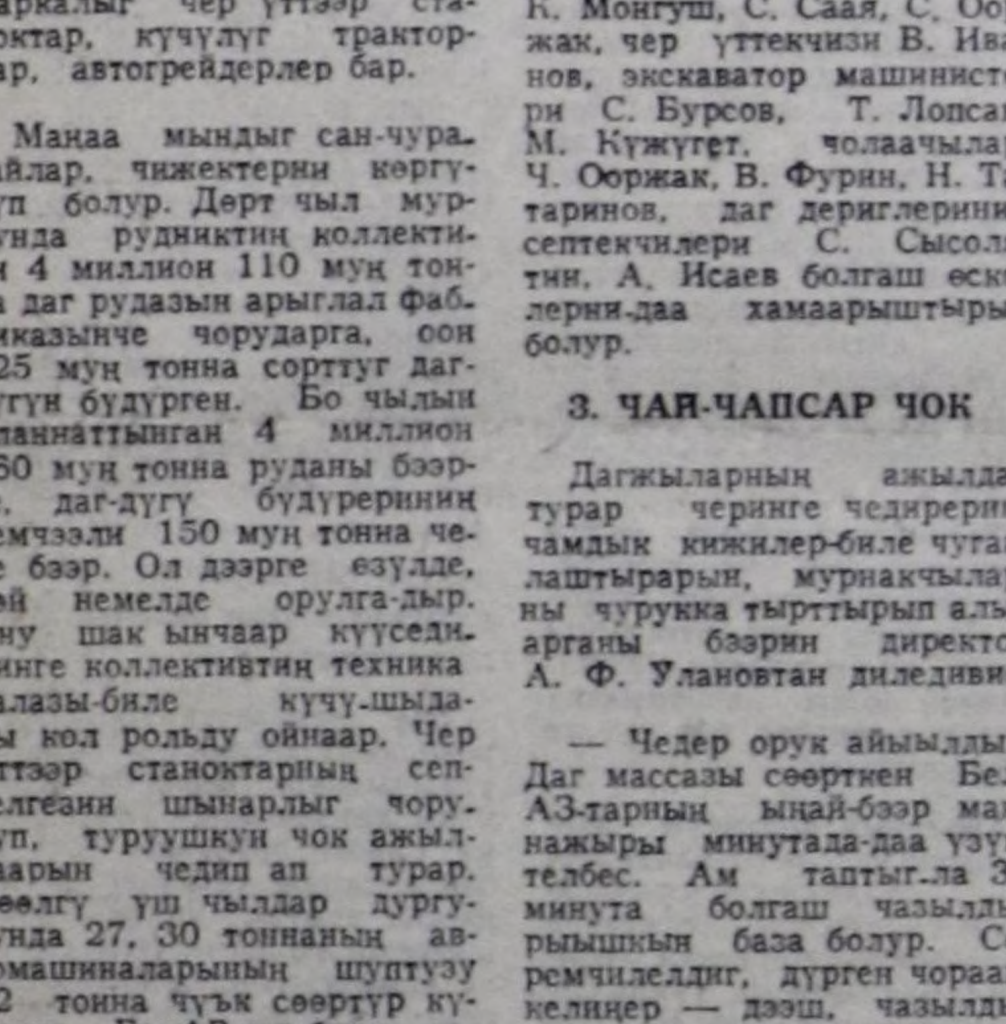
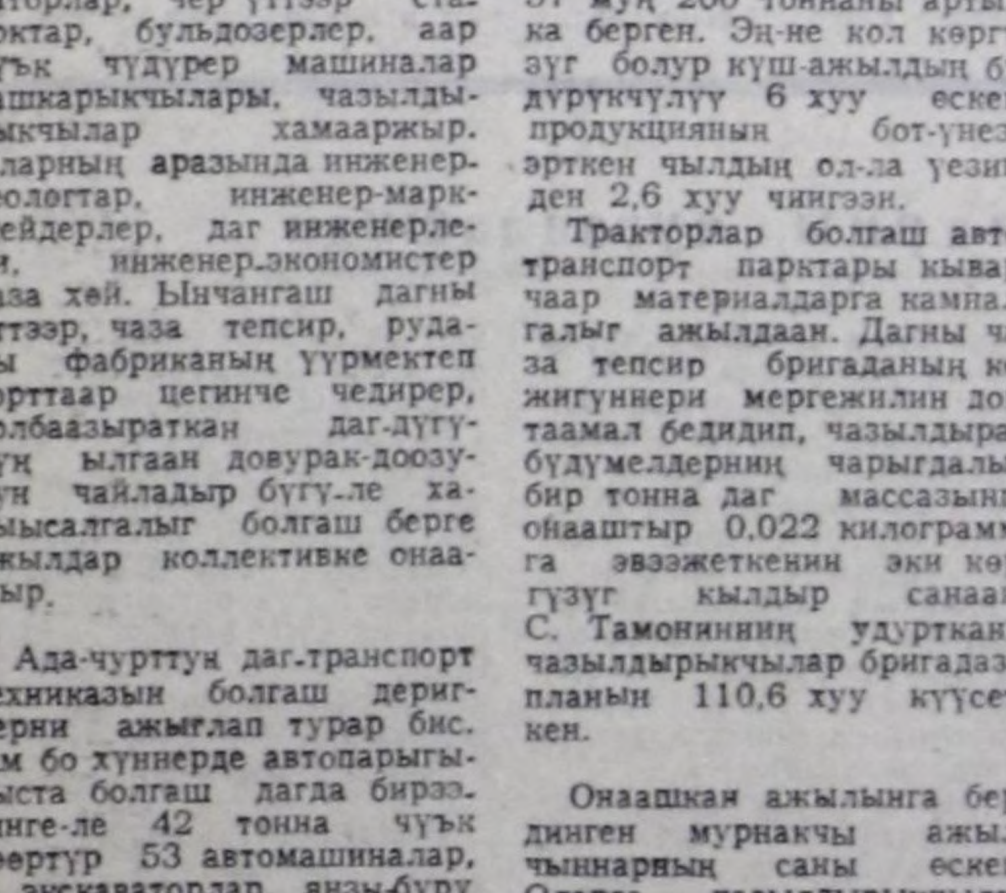
Орус чурттакчылыг суур-ларга ылыжыр чоруп көң-гүс турбаан. Мен бодум интернационалчы өг-бү-лө чордум. Кайдай орус кижи чорайн. Өске-даа хан-төрөл харылзаак апар-ган интернационалчы өг-бү-лелерини санап четпес. Каа-Хем суурда олгом, кы-зым тыва эш-өрү-биле найралдыг эдержиң чо-руур.

Ленинчи национал поли-тикамың укур-утказыңче катап өглөр болза эки-дир. В. И. Ленин «Улустуң өн-үктери деп чүл». Олар со-

циал-демократтарга удуз канчаар демисежиң тура-рыл?» деп ажылында ону дына эки бизеэн. Нация-ларның ден эргезиң мага-дылаары көрдүңгү-дир, билишпей баарының чыл-дагааны үрметкеп социал ай-тырылдарда деп база бо-даар мен.

Мээң саналым болза: ин-тернационалчы эпти бы-жыглаар соруга-биле бу-дургагерге, культура бакшынарыңга, кызыл бу-лунгарга өске нацияның төлөөлери-биле ужура-жышкыныңарны органи-заастаар, интернационалчы кижизилгени өг-бүлөдөн, школадан эгелеп күштелди-рер, нити культураны бе-дидер.

Дутуржал МОНГУШ.

РСФСР-нің культура амыдыралындан

ТВЕРЬ. Төгүде суражым арткан ки-жилерни омур-хөвирин Тьерның Чурук-тар галереязында ажитынган делгелде-деп көрүп болур. Чуруктарың хөй кезин удуз кылар Михаил Тьерскойга болгаш снископ Арсенниң турсактаатынган. Олар аңгы-аңгы үелерде чурттап чоранаар, ынчалажок орус черлерин каттыштыр-чы дөш өзүлүг патриотчулар, демисел-чилер кылдыр чоңуну утаанында артың каланаар. Эрте-бурунгу уружук оларны кады олурар кылдыр самбырада сиблө-зын таварыкка эвес. Михаилди калайың ка-дың Анна Кернскеяны ажит-шүжүтте таварышкан хантисин кылдыр бурган чуррууда көргүсөң. Ашааның бол-гаш үш олгуну олгуну ол ажыр чурт-таан. Оларның ийин алазы-биле кады Алдын ордага шаажылтатан. Делгелде ол бурган чуруктары XVII түс чылга болгаш XX түс чылды эгезинче хамаар-жыр.

КАЗАНЬ. Татар совет энциклопедияны тургузарының баштайгы, эң харымысал-гы үе-чадазы доозулган: национал үнелиг чүүлдериниң сөз дамысы белеткеттин-ген. Татар энциклопедия национал-регионал шипчилгил болур — татарлар болгаш Татарстан дугайында. Оларны амыды-ралыны, чаңдыларының, этнографиязы-ны, культуразының, уран чүдүлүгү, төөгүзүңү, экономикамың дугайында билишкениңер эрте-бурунгу үеден эгел-зес амыг хунерге чедир анаа чыгды-ган турар. Татарстанга турсактаатынган чүүлдер чүгө автономнуң республиканың байдалы-биле кызыгарлаттымыс. Неолит болгаш мезолит, Волга булгаризмының болгаш Казань хааныг курунениң үе-чадалары олар хаага тудар.

УЛАН-УДЭ. Бурятияның найымысла-нында республикага бир дугаар политех-никтиг лицей тургустунган. Республи-каны нити өөредилге черлеринден ол чүгө эң улуг эвес, а деритингениниң талазы-биле регионда эң дээр болуп тур-ар. Ум ийле техниктиг дээди өөредилге черлеринге абитуриенттер белеткээр кү-лээтелиг. Ында төс кафедра бар.

(СЭТА).

ПЕТРОЗАВОДСК. Эрте-бурунгу уран чуртуланы соңуугар көөрү-биле дашты-кы бөлүк эртемденер, чурукчулар, му-зей ажылдакчылары Карелияга чедип келген. Хая-лашка чуртулалар кылдыр уран чүүлүг айтырларының талазы-биле анаа болгаш семинарга олар чагыс аай кылдыр санап-овалга келгенер: чу-дизе, ЮНЕСКО-нуа үчүтө ал турары де-легияны культура талазы-биле үнелиг чүүлдериниң сурагыг турсактааларының санынга бөлөмөр болгаш өсөгө петро-лидтер төлөткениң биле ирлп болур-дур. Ынчалажок эрте-бурунгу уран чүүлүг катапталтымыс ол эртинелериниң сан.

СЕНИ ЧООРУ. Сени чоорул. Сээдени сени чоорул. Шериг артың сепкериңи Шеригине үдөкөн мен. Ону чооруд, ону чооруд Олутпаны ону чоорул. Оон артың ортуңуну Онугува үдөкөн мен.

Ачы-булунгым, ат-алдар-дыг дидим-эрес соруктуң аларың чагай мөзүшү-аларың дээрлениңер. Эр-тин аныкта!

САНДЭ САНДЭ.

Совет патриотизм темазыңга

ТӨРЭЭН ЧУРТКА

Төрөэн чуртунга ханы мынакшың дээди чада-зы — совет патриотизм. Ала-чуртуну Улуг дайынының үезинде Тываның өрес-маа-дырдыг болдар, кыстары өлүр тышын артыңга кагаш, маадырдыг совет дайың-чыл-биле кады фашизмге удуз-эң белиң хөй-аыттыг

тулушканыңар. Ол патриот-чу тура-соруң совет улус-туң чөптүг үнелелиң ал, нык чоңун найырадың улам бийиктиңер. Ол дугайың байлаң аас чогаалды бадыт-каар, Амгы амыктарың со-рулгазы болза адаларың уң чагай чаңдыларыңга шынчы болуп артарында,

оларың эки үлөгер-кижең эдеринде, берген сөзүңге өз болурунда.

Ам чалдыларга өөредил-гил, угадымдыг болуру-биле надыг-дошкун дайың чыл-дарыңда тывылаң улушчу-ырларың каш чижэиң кө-рөздилер:

Барымы күткен фашист Германия Бардамнааштыг хаалаң дидир. Маадырдыг Кымыл шериг Магачыны черле тилээр...

«Совет улустун тилелге-зи — Тываның араң чоңунуң база тилелгеңи болур!» деп

кыйгы үнген соонда, гитлер-жи эжелекчилерни боттары барып чылча шалыңырың кү-зөзүн бо ыры херинилээр:

Артың күштүг шымылдан Атаң салгаш алган болза. Ала-чуртун дайыңчыче Азтапталганың тутсуң орза. А накаян Тыва Апат Рес-публиканың эни туратчыла-рың 1943 чылда немец-фа-шистерге удуз дайың шө-лө-деринге чедип, тулчуп

Совет патриотизм темазыңга

эргели бергенде, мындыг патриотчу күсөлдөн төртү-түңген ырлар тывылаң:

Баар черим — фронтта. Баштаң караң онугууда. Фашистерниң чылча шапар Маадырларың аразында. Чооруң черим — фронтта. Чогуң караң угууч черде. Чогуңуң чылча шапар.

Ол ышкың калчаараң чо-луктарың коргүш чоңа, чыл-ча башыңкаш, төрөэн чер-чур-

түңче амыр-менди элп кө-рүн күзөң чагай сеткилден ырлары база бар. Чикээдээр-ге.

Хеймериниң сөзлөң өзү Кезээ шагда уттуңдурбас. Кестиг онтуң деген балым Кезек айда экирп бээр.

Оон аңгыда, чаа-дайың-гы берге үеде чоңуну та-ның дараар, чагай, шүшпөн, олуттай, ажылга көөн то-каны мынчаар шөдүп, чөм-төп турганы солун.

Сени чооруд, сени чоорул. Сээдени сени чоорул. Шериг артың сепкериңи Шеригине үдөкөн мен. Ону чооруд, ону чооруд Олутпаны ону чоорул. Оон артың ортуңуну Онугува үдөкөн мен.

Ачы-булунгым, ат-алдар-дыг дидим-эрес соруктуң аларың чагай мөзүшү-аларың дээрлениңер. Эр-тин аныкта!

САНДЭ САНДЭ.

Чонун хүндүлээр, хоойлу-дүрүмнү сагыыр

АНЫЯК ЭШКЕ ЧУГААЛАКСаАН МЕН

Республиканын чурттакчы чонуну, хөй-ниитинин кидени чамдык кижилерин Талазыдан хули...

Ындыг кижилер республиканын даштыгдан бээр чедип келбээн-не болгай. Олар — бистичагыс чер-чуртууларыбыс...

үнүп келгеш, демги «маадыр» баянтым. Холунда база даш тууду алган тур. Чанында уругун «сонсап көр» деп сөстөрүн...

Автобуса чоран кижилер ол солдук дугайын дына-ла чеме-ле чугаалажып чорлар. Хулиган кымыл?

ра бөрттүг оол баштаан база дөрт ээрик тыаа оолдарнын кире халчып кээп, хуреш эрттеринге шаштыттал турганын...

кил-сагынын хуралдарга, чымыштарга илердеп, республиканын үстүк органнарындан чамдык айтырылгарга хамаарыштыр негелдени кылып турары база чүүлдүг...

Кижн бүрүзү, ылангыя аныяктар, хоойлудүрүмнү сагып, чонун хүндүлөп, бодунун арын-иңири, ат-алдарын бодап чоруур болза эки-дир ийин.

гевич Кошкар-оол 1968 чылда төрттүнгөн. Кызылдын автобусту техникумуна сургуулу найысала...

Ол — боекса республиканын шырактарынын бирээси. Ону үгүлдеп дээш Кызыл хоорайнын улус суду 15 хонукта хоругдалга шийткен.

Корум-чурум үрзүн үтүндө аныяктар 22-24 хар аразында кижилер. Хоойлудүрүмнү хажытканы, чоину хүндүлөп көрбөзүн дээш олар буруулугар, ол дээш харысалганы хоойлу баугар онааганы чөптүг.

Моон наядыг түнөлү үндүрүп болурул? Тыва аныяктарынын аразында арагажы, чашпан тыртарычы сундуугу, оон ижингерже шорлуур, дына-ла чараш эвес, ижингер эвес чоруу бар. Кудумчуларга кескүлени калдыг ийин чаркын чыг болгай.

Оларнын оол баштаан база дөрт ээрик тыаа оолдарнын кире халчып кээп, хуреш эрттеринге шаштыттал турганын...

Эки эрги тыва чачылдарын, бауладарын аныяктарга солун дамчыштыр тайылбырларын доттаа үнгөн Хасан Самагалдай суурунун аныяктарынын кыйгырынын номчуваан, билбес боор чорду. Июль айда Кызылга болган аныяктар хуралынын дугайын чамгыртыр билбес боор-дуу.

Эки эрги тыва чачылдарын, бауладарын аныяктарга солун дамчыштыр тайылбырларын доттаа үнгөн Хасан Самагалдай суурунун аныяктарынын кыйгырынын номчуваан, билбес боор чорду. Июль айда Кызылга болган аныяктар хуралынын дугайын чамгыртыр билбес боор-дуу.

Сөөлүгү үеде аныяктар ажык-чарлыг чорукту. Демократияны калбарганын ажылап, боттарынын сет.

Кызылга байыр-чыскаал хуниеринде. Наадым хуниеринде, өөредилге черлеринде киреринде экзаменерин дужаар айларда районнаран аныяктар найысылага хөй келер-дир. Ычан оларнын чамдыктары районнар айгы-биле болулжип алган, арагалар, чашпан тыртыр, чурум үрзөр. Бу үеде оода барыны болгаш төп районнарына комсомол аныякчылары Кызылга көзүп, хоорайнын комсомол аныякчылары-биле демиежи алаш, ребилер чоп чорудуп болбайт. Оон ийаи база бир бодалым бар. Республиканы атуураа билдигир аныяк спортчулар эвези эвес-ле болгай. Оларнын таязындан «Спортчулар» баяныг корум-чурум дээш-леп кийгыргы үндүргөш, ижингеринде, тайылбыр ажыкны чорудуп көрөс. Дыштаныр хуниерде, наыйр-байыр үезинде спортчулар тускай дружинаны тургускам, дежурныйлашкынын чоп органастап болбайт. Ол — оларнын тура-соруундан, күзелинден хамаарыт.

Эки эрги тыва чачылдарын, бауладарын аныяктарга солун дамчыштыр тайылбырларын доттаа үнгөн Хасан Самагалдай суурунун аныяктарынын кыйгырынын номчуваан, билбес боор чорду. Июль айда Кызылга болган аныяктар хуралынын дугайын чамгыртыр билбес боор-дуу.

Эки эрги тыва чачылдарын, бауладарын аныяктарга солун дамчыштыр тайылбырларын доттаа үнгөн Хасан Самагалдай суурунун аныяктарынын кыйгырынын номчуваан, билбес боор чорду. Июль айда Кызылга болган аныяктар хуралынын дугайын чамгыртыр билбес боор-дуу.

Сөөлүгү үеде аныяктар ажык-чарлыг чорукту. Демократияны калбарганын ажылап, боттарынын сет.

ЧАА-ХӨЛДҮН ЭКИ ТУРАЧЫЛАРЫ АТТЫГ СТАДИОН

Улуг-Хемде «Найрал» совхозунун директору, партию, профсоюз улуг дайымына Чаа-Хөлдүн кирешкен тыва эки турачыларынын адым мөгелдип, чаа стадиону «Чаа-Хөлдүн эки турачылары» деп адаанын чоңа дымнаткан. Чон ол дымнадыгын чугаа-дугууну, хүлзөп алган.

Улуг-Хемде «Найрал» совхозунун директору, партию, профсоюз улуг дайымына Чаа-Хөлдүн кирешкен тыва эки турачыларынын адым мөгелдип, чаа стадиону «Чаа-Хөлдүн эки турачылары» деп адаанын чоңа дымнаткан. Чон ол дымнадыгын чугаа-дугууну, хүлзөп алган.

Оон соонда Ада-чурттуу Улуг дайымын киринчи-челери, тыва эки турачылар Андрей Навачыгай-ович Сундуй, Ховаыг Таргай-олович Оуур олар чүе чугаалап, кижн төрелетенинч төгүзүгөн туруп көрбөзүн ил калды-дошкун тулчуушунга совет улустун кылганы эрес-эзы-оолдуу болгаш пенсионер Салдакпан Тулуштуг аштары келгеш, шааналдыг черлери алганнар.

Эки эрги тыва чачылдарын, бауладарын аныяктарга солун дамчыштыр тайылбырларын доттаа үнгөн Хасан Самагалдай суурунун аныяктарынын кыйгырынын номчуваан, билбес боор чорду. Июль айда Кызылга болган аныяктар хуралынын дугайын чамгыртыр билбес боор-дуу.

Оларнын оол баштаан база дөрт ээрик тыаа оолдарнын кире халчып кээп, хуреш эрттеринге шаштыттал турганын...

Чарлалгар бюрозу телевидение

СЕНТЯБРЬ 4 БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 6.30 120 минута. 8.30 «Квартира айтыры». Б. Брындаалыг фильм. 9.00 И. Штраус. Концерт. 9.45 «Лайда чатган хар». Уран-чечен телефильм. 10.55 «Ол болган... болган...» 11.20 Уруглар шаты. 12.20 Коллак. 12.30 «Уе». 13.10 «Мени ап ал». Уран-чечен телефильм. 14.25-14.45 Барымдаалыг фильм. 16.15 Барымдаалыг фильм. 17.15 «Экин, хөгкүм!». 17.55 «Объект». 18.30 «Уе». 19.00 Политияг чугаалар. 19.30 Австралия ТВ-иния беш көзөзүнүнч улачызы. 21.00 «Уе». 21.30 Чугуа интервю. 21.40 Австралия ТВ-иния беш көзөзүнч. Уш сериалыг уран-чечен телефильмин баштагы көргүзүмү. «Судун шиядыгте арзия». 1-ги сериясы. 23.05 «Сөс». Литератураг уран-чечен программа. 23.45-00.00. Медээлер.

ИПИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 8.00 Эртеги гимнастика. 8.15; 9.25 Эртег-тайылдыг фильм. 8.35; 9.45 Бисти долгандыр турар хүрээл. Эч баштай бирги классче. 8.55; 10.05 Француз дыл. 2-ги чымы. 10.35; 11.35 Биология. 6 класс. Унштер база бис. 11.05 Барымдаалыг фильм. 12.05 Ритинг гимнастика. 12.35 «Чырыктыг маанашыгын» Телеция. 13.55 — 14.40 РСФСР Компартиязынын Тургузукчу съездинин ийги уе-чалазынын ажыдышкыны. 17.00 Барымдаалыг фильм. 17.30 Ритинг гимнастика. 18.00 «Көрүкчүлөр сонууралынын шааналы». Кинифестиваль Россия сууралынын салым-чолуну дугайында барымдаалыг фильм.

КЫЗЫЛДАН 18.30 Уругларга фильм. 19.00 «Азия төвү». Информациа-публицистиг программа. 19.45 Медээлер. 19.50 Чарлалгар. МОСКВАДАН 20.00 «Тамчытыг уду нар, чаштар!». 20.15 Л. Кондревтин шудите-ринге ырлар. 20.35 Амьда-ралдык калы хевиря. 21.00 РСФСР-ин Дээди Советиниң сессиязынын хүл демделди. 22.00 — 23.15 «Гидон Кремер Ригада концерт соонда интервью».

УШКУ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 18.30 «Уе». 19.00 Лес Украинанын дугайын да фильм-концерт. 20.00 — 20.15 «Тамчытыг уду нар чаштар!». Кылат дыл өөрениринин 3-й хуусалыг куруунга кирерин күзөзүннри Тыва АССР-ниң Ушу федерациясы чалап турар. Кичээлдер 1990 чылдын октябрь 1-де эгелээр. Өөренирин күзөзүннри бүртүкээрин бо чылдын сентябрь 20-ге чедир чорудар. Адрес: Кызыл хоорай. Кечин-оол кудумчуу, бажын № 7 «а». Тыва АССР-ниң Ушу федерациясы.

КИНО СЕНТЯБРЬ 4-ТЕ «НАЙРАЛ»: «Полсеба» (Испания) 9.10, 11.40, 14.10, 16.40, 19.10 шактарда. Видеозал: «фильм из серии «Звездные войны» 11.00, 13.00, 17.20, 19.40 шактарда.

«ПОНЕР»: «Мульти-сборник» 9.20, «Веселое волшебство» 10.20, «ЗСД» 12.00, 14.10, «Река» 16.30, 19.00 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «И придет тот день» (Индия) 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Данги по прозвищу «Крокодил» (Австралия, 16 харга чедир) 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда. «ЕНИСЕЙ» к-6: «Охота на единорога» 18.00, 19.40 шактарда.

Авторнук фотолары. Индекс 5424

Subscription form for 'ХЛЕБ БЫЖЫРАР БЕ?' magazine. Includes fields for name, address, and subscription details.

ХЛЕБ БЫЖЫРАР БЕ?

Баян-Кол суурунун хлеб бжыкыр перкариясы бир угда 1 тонна хлеб бжыкыр ужурут. Херек кырында чүгле 864 хлебти бжыкырып чегинер. Олар сууруну чоинуна, кадарчыларыга чедипшес. Өөдө-Шөлдө ажалдап турар саанчлар апаарга-ла — чедипшес. Сиген-ширбинин кеңилеинде чоңа көз чүлөк болгай. Кызыл хоорайдан хлеб, булчулга кылылары эки-дир апар. База-ла суугат. Ычангаш хлеб дугайында чоң ажык дүвүрел, чедипштерин негеп турар. Ол киреде Баян-Кол көдөз Советинин даргазы Дмитрий Хөпенчик чоинун негеле-херелелинч ынаар сураан дымтаапап орап. База «Х дугаар улуг Хурал» совхозун профком даргазы Д. Б. Баян, директору Ч. У. Монгуш чүтү бадап, шөкөн орап-лабыт? Сөзүн үезинде чүгелни бжыкырыкы четкилейи турары чугаажык. Бирээди мындыг бачым үеде арта шөлөжө база үе берген. Ам канчаары? Эрим даргалар, чоинун негелдезин дарый халдырмып, дордан кемчезин албас болза, сизен, сенаж белеткеп, дамып турар механизаторлар хлеб чок калды-ла. Чамдыкта курут суг хүтүзөр. Бажындагы эвези-биче далган бжыкырып алырга, созу чүгү-ла болбас. Ажыкчынар колдуунда бады аныяк оолдар, кыстар болгай. Кара-оол НАЗЫТЫ.

Оон түнелинде хоочун спортчу «Найрал» совхозун МТМ-инин наикан, чыгы Николай Толочкович Шымыр Чаа-Хөл сууруну чурттакчыларынын бугу-зурелин чаадап ал, совхозтун спорт талазы-биле инструктору кылдыр согуткан. Ол ам чаа ажылында беш ай ажыг ажылдап, чангыс чер-чуртууларынын бугу-зурелин шааналдыг дээш толаргай ажылдары кылып чоруткан. Николай Шымыр бир-ле дугаарын чаадап алган эгелз. Оон эгелзешкинин совхозтун дирекциязы, паркому деткип, стадиону тударына хергелээр туду-материалдары-биле хандырган. Чаа-Хөл сууруну чурттакчыларынын деми, шеф дузазы-биле чыгы стадиону тудуун кыска турсада дооскан. Чаа-хөлдүлөр тудуп алган стадионуун ажылышкыны деми, шеф дузазы-биле чыгы стадиону тудуун кыска турсада дооскан. Чаа-хөлдүлөр тудуп алган стадионуун ажылышкыны деми, шеф дузазы-биле чыгы стадиону тудуун кыска турсада дооскан.

Стадионуун байырлыг ажыдышкынынын соон дарый спорттун яныз-бугу хевирлеринге маргыла-лар болган. Апаа Чаа-Хөлдүн хоочун спортчулары Дарья Артына, Михаил Дугар-Сурун, Анчикай Маалы, Александра Байы-сылан, Дүрген-оол Хова-лыг, Клара Маалы, Нико-лай Шымыр болган өсө-лөлдө иделейлиг кир-жил, аныктаран дуган чок көртүтүлгери 100, 1000, 3000 метр кемчыл-дерини чарыкына көр-гүскенер. 15 километрге аты чарыкы совхозтуу Шаңыг салгырычы кадарчыны Биче-оол Уйгун-оолдун шийги ады эртин келген. Оон соондан Сарыг-Хөлдүн малчыны Сергей Дан-

15 километрге аты чарыкы совхозтуу Шаңыг салгырычы кадарчыны Биче-оол Уйгун-оолдун шийги ады эртин келген. Оон соондан Сарыг-Хөлдүн малчыны Сергей Дан-